

Eldfibbla i västra Malung, Västerdalarna

Erik Ljungstrand

Järkholmsvägen, pl 614, 436 56 Hovås

Redan för ungefär 120 år sedan uppmärksammade några intresserade amatörbotanister att det växte en “rödblommig” (blommornas färg är väl dock snarare orange) stångfibbla *Pilosella* (då inkluderade i hökfibblorna *Hieracium* s.lat.) på ett fåtal avsides belägna fåbodvallar i nordvästra delen av Malungs socken (Almquist 1949, s. 407). Vid denna tid förekom ännu inte den numera (åtminstone i södra och mellersta Sverige) allmänt från odling förvildade rödfibblan *Pilosella aurantiaca* s.str. i Dalarna – ja, “trädgårdsrödfibblan” hade blott ett mindre antal då kända fynd i Götaland och östra Svealand, mestadels som en oavsiktlig gräsfröinkomling, stundom förvildad från medveten prydnadsväxtodling. Den förste besökare (lokalbefolkningen hade givetvis sett att det växte en orangeblommig fibbla vid deras fåbodlar långt tidigare) som noterade Malungs speciella “rödfibbla” var måhända sedermera distriktslantmätaren Karl Robert Westman (1884–1955), som “c.[irka] 1904 (?)” noterade denna “rödfibbla” vid Älgsjösälens och Älgergets fåbodlar, vilket (tillsammans med många andra fynd) antecknades i ett av hans fär, kommissionslantmätare Nils Robert Westman (1842–1897), tidigare ägt (interfolierat) exemplar av (vice) häradshövding Carl Gustaf Kröningssvärd’s “Flora Dalekarlica” av anno 1843 (Almquist 1949, s. 435). Årtalet för fyndet är inte noterat, men Erik Almquist uppgav att Karl Westmans fynd, “mest fr.[ån] västra D[a][a]r.[ne]” (inte bara Malung), huvudsakligen hade gjorts under åren “1899–1904”, dock med tillfogande av en parentes, “(o.[ch] senare?)” (Almquist 1949, s. 435).

Vid ungefär samma tid noterades en vildväxande “rödfibbla” även på Anundbergets (“Anonbergets”) fåbod i Malung, tidigast av den sedermera kände folklivsforskaren och amanuensen vid Nordiska museet Ola Bannbers (1887–1958), som var bördig från Malung. Hans fynd, som gjordes “c.[irka] 1905”, kom (till skillnad från Karl Westmans) snart till fackbotanisternas kännedom, vilket ledde till att Dalaflorens store utforskare professor Gunnar Samuelsson (1885–1944) besökte Anundberget fredagen den 6 juli 1917 och där ej blott kunde samla in beläggs-material av “rödfibblan”, utan även upptäcka att ytterligare en klart ovanlig stångfibbla förekom på samma fåbodvall, nämligen nickfibbla

Pilosella sphaerocephala (syn. *Hieracium cernuum*), vilken har noterats på ett tiotal lokaler i Dalarna (Almquist 1949, ss. 406, 407). Det äldsta ännu bevarade belägget av "rödfibbla" från Anundberget är samlat av Maria Katarina Hedvall (1894–1985; dotter till prosten i Malung Erik Hedvall) den 16 juli 1908 och finns i Uppsala (UPS). En fjärde lokal för den vilda "rödfibblan", vid Holssälens fäbod, antecknades av missionskolläraren och amatörbotanisten Josef Wilhelm Håkanson (1862–1951), sedermera mest känd för sina studier av Lidingös flora, som lämnade "[m]ycket rikhaltiga bidrag fr.[ån] Malung [1908–]1912–[19]19" (Almquist 1949, s. 430); enligt hans efterlämnade belägg (i UPS) gjordes fyndet den 7 juli 1912. Tyvärr meddelades inga nya fakta om "Malungs rödfibbla" i det tämligen omfattande kapitel om floran som ingår i sockenboken "Malung", utan i stort sett återgavs samma uppgifter som redan fanns publicerade i "Dalarnes flora" (Eriksson 1973, s. 127). Däremot har Eric Hultén (i sin "Atlas") markerat förekomsten i Malung som en av mycket få svenska kartprickar på sin karta 1830, vilken avses omfatta "*Hieracium aurantiacum* L. (coll.) Inhemiska former samt närstående arter", och av vilken karta också närheten till de norska lokalerna framgår (Hultén 1950, s. 470). Dessa "arter" är mera noggrant karterade, fördelade på flera olika taxa, av Samuelsson & Almquist (1954).

Dessa fyra lokaler med "vild rödfibbla" på isolerade fäbodvallar långt ute i Malungsskogarna är de enda som bevisligen är påträffade i Dalarna (även om det givetvis kan ha funnits fler platser i Västerdalarna där denna "speciella" stångfibbla har vuxit, fastän de aldrig har dokumenterats); alla andra förekomster av rödfibbla i landskapet är utan tvivel inkomna i senare tid med människans hjälp: "[s]pontan i Malung, eljest som ny(are) synantrop" (Almquist 1949, s. 406). Vi får även veta att förvildade rödfibblor oftast påträffats "på åkerrenar, vägkanter o.d.", medan den vilda "i Malung mest [växer] på fäbodvallar", således en tydlig skillnad i ståndortsval (Almquist 1949, s. 407). Lokalerna är samtliga belägna nordväst om (nuvarande) Europaväg 45 (E45), från sydöst mot nordväst: Anundberget, Holssälen, Älgsjösälen och Älgberget, ej långt från gränsen till norra Värmland, högt uppe i det (edafiskt) magra och (klimatiskt) bistra höglandet mellan Klarälven och Västerdalälven. Gunnar Samuelssons insamlingar från Anundberget kom att granskas av en av våra tidiga *Hieracium*- (och även *Taraxacum*-) -specialister, den mångkunnige Gustaf Adolf Hugo Dahlstedt (1856–1934), som år 1920

bestämde den till “*Hieracium excelsius* NORRL.”, en framför allt från Finland (och ryska Karelen?) känd “småart”, som på den tiden urskildes; man var då av den uppfattningen att stångfibblorna (i likhet med nästan alla äkta hökfibblor *Hieracium* s.str.) utgjordes av apomiktiska enheter som med tillräckligt noggranna studier skulle kunna definieras och beskrivas. Sedermera har man funnit att stångfibblorna (i flertalet fall) blott är vad som kan kallas för “partiella apomikter”, vilket höggradigt komplicerar deras taxonomiska behandling (Tyler 2001). Emellertid tog Hugo Dahlstedt inte med denna uppgift när han behandlade våra svenska stång- och hökfibblor i andra upplagan av Carl Lindmans “Svensk fanerogamflora”, under “9. **H.[ierácium] aurantiacum** ... Subsp. **excélsius**” står efter beskrivningen av denna underart endast “Skogsäng.[ar], mossar, Sm.[åland], s.[ödra] Ö[ster]g.[ötland]”, och således alls ingenting om något fynd i Dalarna (Dahlstedt 1926, s. 595) – man kan fråga sig varför han inte kändes vid sin egen bestämning.

När Erik Almquist och Gunnar Björkman sammanfattade elva års utökningar vad beträffar kunskaperna om Dalarnas flora gav de följande kommentar: “Malungs vilda rödfibbla, som växer i gammal finnbygd o.[ch] tillhör den finska småarten *H.[ieracium] excelsius* NORRL. (det. Dahlst.[edt] et Sam.[uelsson]), är väl trol.[igen] inkommen med finnarna (en parallell till [finnklint] *Centaurea phrygia* [s.str.].)” (Almquist & Björkman 1960, s. 60). Emellertid urskiljs i nyare tid inte denna “småart”, *Hieracium excelsius*, utan namnet betraktas som synonymt med hårig brandfibbla *Pilosella fuscoatra* (syn. *P. aurantiaca* ssp. *decolorans*), en fibbla som dock är föga lik “den vilda rödfibblan” i Malung, något jag kunde konstatera redan när jag studerade det belägg från Gunnar Samuelssons Anundsbergs-kollekt som finns här i Göteborg (GB). Likaså använde Hugo Dahlstedt i sin artikel om “sydöstra Sveriges” stångfibblor namnet “*Hieracium aurantiacum* ... * [= ssp.] *excelsius*” för den av honom urskilda “vilda” (ej i sen tid införda) rasen inom “den äkta rödfibblan”, vilken då förekom (möjligen ännu fortlever?) i gränstrakterna mellan norra (“Inre”) Småland och sydligaste Östergötland (Dahlstedt 1890, s. 53-54). Mycket talar därför för att innebörden av namnet “*Hieracium excelsius*” kan ha “förändrats” (givits en annan betydelse) på senare tid, t.ex. genom en (olyckligt vald?) “lektotypifiering” (val av ett “nomenklatoriskt typexemplar”).

Inte heller kan Almquist & Björkmans hypotes om det geografiska ursprunget till “Malungs vilda rödfibbla” upprätthållas, detta då samtliga

kända lokaler är belägna långt utanför (norr om) Malungs finnmark, så som detta bosättningsområde avgränsas av Vestmyr (1973, s. 278). Lars Efraimsson har visserligen berättat för mig att han i sin ungdom såg “gracila” rödfibblor på östra sidan av sjön Kvien, vilken ligger på gränsen till Malungs finnmark, men tyvärr finns inga bevarade belägg från denna tid, och det kan därför ej avgöras vilket slag av “rödfibblor” det var som då växte där. De rödfibblor som i nutiden finns vid Kviens nordöstra sida, sydöst om Nordsjö, är enligt belägg som Lars Efraimsson vänligen sänt till mig helt vanlig “trädgårdsrödfibbla”, och detsamma gäller även flera andra förekomster i Malungs finnmark, där jag antingen har sett belägg eller haft tillfälle att studera lokalen på plats, såsom t.ex. den rika förekomsten vid Råkölen, huset på Håbergets östra sida norr om Uggelbo. I nästa “tillägg” (det sista som utgavs), tio år senare, gav Erik Almquist och Gunnar Björkman ej några nya fakta om just vår “rödfibbla” i Malung (Almquist & Björkman 1970). Och trots att växten i fråga måste anses som en av Dalarnas allra mest hotade och sällsynta kärlväxter är den inte på minsta vis omnämnd i det för övrigt högst förträffliga bokverket “Hotade och sällsynta växter i Dalarna” (Bratt m.fl. 1993), med största sannolikhet därför att fibblorna ansågs vara för “svåra” (och kanhända även för dåligt kända) för att tas med i detta projekt: ingen enda vare sig *Hieracium*- eller *Pilosella*-art finns ens antydd i boken i fråga.

När jag efter att ha diskuterat rödfibblorna i “Tiomilaskogen”, den stora glesbygden mellan de två floderna Klarälven och Västerdalälven, med Lars Efraimsson för drygt ett och ett halvt år sedan och läst vad Almquist (1949) hade att anföra, studerade jag noga det enda belägg därifrån som vi hade i Göteborgsherbariet (GB), en duplett av Gunnar Samuelssons Anundsbergs-kollekt från år 1917. Jag kom då fram till att det mesta talade för att det – trots Hugo Dahlstedts (och Gunnar Samuelssons) artbestämning och trots vad Erik Almquist (som själv var en framstående fibblekännare, dock mest kunnig inom äkta hökfibblor *Hieracium* s.str.) framfört i “Dalarnes flora” – inte rörde sig om äkta rödfibbla *Pilosella aurantiaca* s.str., utan om eldfibbla *Pilosella blyttiana*, en växt som aldrig tidigare (korrekt¹) hade uppgivits från

¹ Delin m.fl. (2019, s. 494) uppgav en lokal för “eldfibbla” från Kyrkbyn i Los socken, västra Hälsingland: “O om kyrkan, 68460 14667, gräsmark 2002 (GOD i S)”, men då det insamlade belägget (så vitt känt) inte har blivit granskat av någon specialist, och då miljön, “gräsmark” strax öster om Los kyrka mitt i

Sverige, utan som närmast angavs förekomma i (östra och centrala) södra Norge (där jag också hade haft tillfälle att studera den på några lokaler).

Torbjörn Tyler hade behandlat denna eldfibbla, under namnet “*Pilosella aurantiaca* ssp. *aurantiaca* var. *blyttiana*”, i sin omfattande artikel om Nordens stångfibblor (Tyler 2001, s. 54), där den utsades förekomma “på fjällängar, sätervallar och gammal slättermark” i södra Norge (Rogaland, Buskerud, Oppland och Hedmark “men ingenstans allmän”) och sydöstra Finland (Karelska näset, Norra Savolax och Kajanska Österbotten, “sällsynt”). Däremot tog han inte alls med denna fibbla i sin “uppföljande” artikel sexton år senare, i vilken han delvis reviderade sitt taxonomiska system med hänsyn till nyare fakta, detta emedan “[d]en i norska fjällvärlden och östra Fennoskandia troligen ursprungliga varieteten eldfibbla *P. aurantiaca* ssp. *aurantiaca* var. *blyttiana* (Fr.) T. Tyler ... fortfarande inte [var] funnen i Sverige” (Tyler 2017, s. 322). Som tillförlitliga skiljekarakterer mellan äkta rödfibbla och eldfibbla framhöll Tyler (2001, s. 42) att eldfibblans blommor blott är 9–14 mm långa (15–17 mm hos äkta rödfibbla) samt att dess stjälk upptill är försedd med endast 2–4 mm långa borsthår (4–6 mm hos äkta rödfibbla), vartill så kommer att eldfibblan är “[t]ill alla delar klenare än [äkta rödfibbla]” (Tyler 2001, s. 54). I den senaste upplagan av “Norsk flora” anges samma mätvärden för blommornas och borsthårens längd (Elven m.fl. 2022, s. 1098); troligen är nyckelkaraktererna i floran hämtade direkt ur Tylers första artikel. Den norska utbredningen av eldfibbla omfattar dels Suldal i Rogaland (isolerat), dels (mera sammanhängande) från Hallingdal i norra Buskerud, genom stora delar av Oppland och i vissa delar av Hedmark, norrut till Sunndal i Møre og Romsdal samt Oppdal i Sør-Trøndelag (Elven m.fl. 2022, s. 1102). En mera detaljerad karta över dess då (mitten av 1900-talet) kända utbredning i Norge gavs av Gunnar Samuelsson, på vars “[Map] 6. *H. blyttianum* Fr.” man kan se den enda utpostlokalen i Rogaland, ett större antal lokaler i norra Buskerud och centrala Oppland, några få i östra Hedmark (Trysil), samt en (eller två?) vid gränsen mellan Møre og Romsdal och Sør-Trøndelag (Samuelsson & Almquist 1954, s. [16]). På hans “[Map] 9. *H.*

Kyrkbyn, förefaller klart osannolik för “riktig” eldfibbla, så måste uppgiften betraktas som både obekräftad och föga trolig. Det synes mig betydligt sannolikare att Göran Odelvik här påträffade en avvikande (väl klenvuxen) form av äkta rödfibbla, men för tillfället går detta på grund av Naturhistoriska riksmuseets herbariums (S) ombyggnad ej att kontrollera.

excelsius Norrl.” anges däremot endast förekomster i Finland: nordvästra Nyland (?), södra Satakunda, stora delar av Tavastland, norra Savolax och Kajanska Österbotten (men däremot alls ej i Karelen, vare sig i finska eller ryska), således inte en enda lokal i Sverige (Samuelsson & Almquist 1954, s. [18]).

Jag kände mig efter granskning av Gunnar Samuelssons belägg (i GB) tämligen övertygad om att Anundbergets “rödfibbla” skulle kunna visa sig vara något så intressant som eldfibbla, och i så fall skulle den vara “ny för Sverige”, trots att det hade gått långt mer än hundra år sedan den först uppmärksammades där. Men för att bli helt säker på saken kände jag att det skulle behövas studier “på ort och ställe”, alltså på en eller flera av de kända lokalerna. Emellertid har fåbodarna, såsom i nutiden “obehövliga”, i stor utsträckning antingen övergivits och lämnats att växa igen eller omvandlats till sommarstugebebyggelse med (tyvärr) i stor utsträckning “modern trädgårdsskötsel”. Båda dessa alternativ skulle enligt de kunskaper jag hade från några norska lokaler kunna vara helt fatala för eldfibblans fortlevnad. Liksom flera andra stångfibblor är eldfibbla en art som är både “hävdberoende” och “knuten till det äldre kulturlandskapet”, alltså i nutiden starkt hotad och väl motiverad både för “rödlistning” och “åtgärdsprogram”. Vid granskning av moderna kartor och flygfoton insåg jag snart att den nordvästligaste lokalen, Älgbergets fåbod, med stor sannolikhet var helt övergiven och därmed igenvuxen till skog, något som eldfibblan inte förmår uthärda. De båda “sätrarna”, Älgsjösälen och Holssälen, föreföll däremot på intet vis övergivna, utan tycktes av kartorna att döma tvärtom vara omvandlade till smärre “byar” med ett stort antal sommarstugor. På dessa platser var risken således stor att eldfibblan skulle ha “utrotats” för att ersättas med triviala “Blomsterlandet-växter”, även om det givetvis inte kunde utslutas att på en eller annan tomt trädgårdsägarens pietet (eller liknöjdhet) skulle ha kunnat ge arten en chans att kunna fortleva. Ytterligare ett allvarligt hot mot eldfibblan var troligt på dessa båda platser, varom mer nedan.

Däremot såg Anundbergets fåbod, enligt flygfoton och kartor, ut att vara i stora drag “oförändrad”, varför det var denna lokal som mest tilldrog sig min uppmärksamhet; till detta kom givetvis också att jag endast hade sett ett belägg som jag ansåg vara eldfibbla från denna plats. Jag tog kontakt med den kunnige amatörbotanisten Mats Nordhag i Malung, som blev mycket intresserad och lovade att sprida frågan om

eventuella “rödfibblor” bland de växtintresserade i bygden, även om detta möjligtvis inte skulle kunna vara till så stor nytta; det är inte så lätt att utan tidigare erfarenhet skilja på äkta rödfibbla och eldfibbla. Dessutom kunde Mats berätta att under senare år “trädgårdsrödfibblan” har spridit sig närmast “explosionsartat” i Malung, framför allt nere i Västerdalälvens dalgång, men även på ett antal lokaler, nästan alltid vid bebyggelse, uppe i “Tiomilaskogen”. Detta ansåg jag vara ett allvarligt hot mot eventuella eldfibblor; om den klart mera “konkurrenskraftiga” äkta rödfibblan kommer in (t.ex. genom inplantering som prydnadsväxt) på en plats där eldfibblan har lyckats överleva är risken mycket stor att den skall sprida sig och konkurrera ut kvarvarande rester av eldfibblpopulationen. Detta “hot” får anses vara av ungefär samma dignitet som total igenväxning till skog; eldfibblan har ingen (eller ytterst liten) chans att överleva på en tidigare fäbodvall dit äkta rödfibbla i sen tid har införts (eller inkommit).

Ett av de funna bestånden med eldfibbla på den gamla slättermarken intill husen vid Anundbergets fäboddar. Foto: Mats Nordhag.

Genom de förfrågningar som Lars Efraimsson och Mats Nordhag spred inom sina "kontaktnät" fick jag tillfälle att granska ett flertal foton, samt även ett mindre antal pressade belägg, av "rödfibblor" från spridda lokaler i Malungs socken, men de kunde alla med full säkerhet (eller med största sannolikhet) hänföras till "trädgårdsrödfibbla". Emellertid gav sig Mats i början av juli 2023 upp till Anundbergets fåbod (dit det är ansträngande långt att gå), och lyckades där återfinna en kvarlevande förekomst av en "rödfibbla" som jag från de foton han skickade till mig förmodade skulle kunna vara eldfibbla. Efter någon vecka ankom även ett välpressat belägg som Mats hade tagit på Anundberget, och som såg synnerligen lovande ut; det var nu näst intill säkert att denna lokal fortfarande hyste levande eldfibbla! Tillsammans med några andra botaniker skulle jag några få dagar senare resa norrut genom Sverige (och Norge) på en längre botaniktur, för att slutligen ansluta till den botaniska exkursion jag skulle leda i trakterna kring Abisko. Vi beslöt nu att delvis lägga om resrutten, så att vi skulle kunna besöka Malung och få tillfälle att på plats studera den förmodade eldfibblan, som tycktes kvarleva på Anundberget ända sedan Ola Bannbers' fynd för ungefär 118 år sedan.

Söndagen den 16 juli 2023 kom jag, tillsammans med Åke Svensson och Charlotte Wigermo, fram till den lilla vägstup intill E45 från vilken man kan gå upp till Anundbergets fåbod. Uno Unger var redan på plats däruppe, han hade kommit långt tidigare än vi andra, och hade sett både "rödblommiga fibblor" och mycket annat av intresse, inte minst många olika fjärilsarter. Vi satte igång med en tämligen lång och ganska ansträngande vandring, omkring en och en halv kilometer "på kartan", men därtill ungefär åttio meters höjdstigning, visserligen på en (bommad) grusväg, men det tog ändå sin tid. När vi slutligen kom fram och kunde ägna oss åt den fina fåbodsfloran på lokalen glömde vi dock snabbt allt vad trötthet hette. Uno kunde visa vad han redan hade sett för oss andra, och jag jämförde noga terrängen med de fotografier av lokalen som jag hade fått från Mats Nordhag, tagna vid hans besök på platsen jämnt två veckor tidigare. Det visade sig att lokalen hyste en relativt rik förekomst av eldfibbla, som fanns spridd på åtminstone tre åtskilda dellokaler inom området, vilka tillsammans räknade (åtminstone) ungefär 120 fertila exemplar (även om antalet olika individ troligen är lägre; arten är känd för klonbildning med utlöpare). Jag upptäckte även ett litet bestånd med nickfibbla, blott knappt tio exemplar på ett enda ställe, vilket fynd gjorde mig ännu mera exalterad; jag visste då inte att Gunnar

Samuelsson redan hade funnit nickfibblan här år 1917, varför vad jag fann blott var ett “återfynd”, men av en förvisso i nutiden såväl ytterst ovanlig som “starkt hotad” (EN; Eide 2020, s. 26) fibbleart, som jag tidigare bara hade sett på några få lokaler i Dalarna, södra Norge och Pite lappmark² (för övrigt är nickfibbla i Sverige tidigare funnen i Härjedalen och Jämtland, möjligen även i Medelpad).

Den övriga vegetationen på fåbodens slätterängar var inte alls påfallande artrik, men däremot karakteristisk för kalkfattig, sedan lång tid genom slätter hävdad mark i Sveriges magra inland norr om *Limes norrlandicus*, den “biologiska norrlandsgränsen”. Ostadigt väder, med återkommande intensiva regnskurar, gjorde att inventeringen tyvärr inte blev fullständig, men bland förekommande kärlväxter, runt de bägge “rara fibblorna”, kan följande nämnas: mattlumner *Lycopodium clavatum*, hultbräken *Phegopteris connectilis*, majbräken *Athyrium filix-femina*, ekbräken *Gymnocarpium dryopteris*, skogsbräken *Dryopteris carthusiana*, nordbräken *D. expansa*, träjon *D. filix-mas*, ormrot *Bistorta vivipara*, ängssyra *Rumex acetosa* ssp. *acetosa*, rödblåra *Melandrium dioicum* (syn. *Silene dioica*), grässtjärnblomma *Stellaria graminea*, (vanlig) smörblomma *Ranunculus acris* ssp. *acris*, betesdaggekåpa *Alchemilla monticola*, älgört *Filipendula ulmaria*, blodrot *Potentilla erecta*, stenbär *Rubus saxatilis*, rödklöver *Trifolium pratense*, vitklöver *T. repens*, kråkvicker *Vicia cracca*, häckvicker *V. sepium*, skogsnäva (midsommarblomster) *Geranium sylvaticum*, fyrkantig johannesört *Hypericum maculatum*, kärriol *Viola palustris*, mjölkört *Chamaenerion angustifolium*, bergdunört *Epilobium montanum*, bärrisen blåbär *Vaccinium myrtillus*, odon *V. uliginosum*, lingon *V. vitis-idaea* och kråkbär *Empetrum nigrum* s.lat., skogsstjärna *Trientalis europaea*, sumpmåra *Galium uliginosum*, gulsporre *Linaria vulgaris*, teveronika *Veronica chamaedrys*, ärenpris *V. officinalis*, ängskovall *Melampyrum pratense*, skogskovall *M. sylvaticum*, linnea *Linnaea borealis*, flädervänderot *Valeriana sambucifolia*, ängsvädd *Succisa pratensis*, röllika *Achillea millefolium*, nysört *A. ptarmica*, torta *Cicerbita alpina*, kärtistel *Cirsium palustre*, hagfibblor *Hieracium* sect. *Vulgata*, prästkrage *Leucanthemum vulgare*, gullris *Solidago virgaurea*,

² Dock synes det mig att Pite lappmarks “nickfibblor” är klart olika dem som förekommer i Dalarna, Härjedalen, Jämtland och södra Norge (dessa “nordliga” i Arvidsjaur och Arjeplog förefaller stå avsevärt närmare gråfibbla), varför jag ställer mig tvivlande till att det är lämpligt att föra dem till samma art.

liljekonvalj *Convallaria majalis*, ekorrhör *Maianthemum bifolium*, jungfru Marie nycklar *Dactylorhiza maculata* ssp. *maculata*, trådtåg *Juncus filiformis*, säterfryle *Luzula multiflora* ssp. *frigida*, vårfryle *L. pilosa*, norrlandsstarr *Carex aquatilis*, nickstarr *C. brunnescens*, harstarr *C. leporina*, hundstarr *C. nigra* ssp. *nigra*, blekstarr *C. pallescens*, pillerstarr *C. pilulifera*, slidstarr *C. vaginata*, rödven *Agrostis capillaris*, vårbrodd *Anthoxanthum odoratum* ssp. *odoratum*, grenrör *Calamagrostis canescens*, kruståtel *Deschampsia flexuosa*, rödsvingel *Festuca rubra* ssp. *rubra*, stagg *Nardus stricta* och ängsgröe *Poa pratensis* ssp. *pratensis*.

Anundbergets fåbodar inringade.

Efter detta ljuvliga besök kring fåbodarna på Anundberget fick vi så vandra ned hela vägen igen, medförande minnesbilder, digitala foton och några insamlade fibblebelägg. Åtminstone jag själv längtade redan dit igen (fastän helst i ännu lämpligare blomningstid, kanhända ungefär två

veckor tidigare på sommaren) så snart som vi hade satt oss i bilarna och for vidare på E45 mot Malung. Sedan följde några intensiva veckor med botaniska undersökningar av skilda slag, inte minst den långexkursion till Abisko med omnejd som jag hade nöjet att leda dagarna 24–30 juli (Johnson & Johnson 2023). Efter återkomsten till Göteborg gick jag igenom litteraturen och jämförde vad Mats Nordhag och jag själv hade samlat in kring Anundbergets fåbodar med autentiska norska eldfibbel-belägg. Det hela såg mycket bra ut; jag ansåg att det knappast kunde råda något tvivel om att eldfibbla förekommer även hos oss i Sverige, inte bara i Norge och Finland. Emellertid ville jag givetvis ta del av (och ta hänsyn till) Torbjörn Tylers åsikt i frågan; när det rör sig om äkta hökfibblor och stångfibblor är han utan tvivel vår främste expert, varför inga “remarkabla” nya uppgifter om dessa växtgrupper bör publiceras utan att vännen Torbjörn har fått uttala sig.

Jag sände därför de bäst utvecklade pressade beläggen, de som den gode Mats hade samlat in 2 juli 2023, till Torbjörn i Lund. Mats Nordhags etikett innehåller följande data: “Dalarne, Malungs s:n, Anundbergets fåbod, gräsbevuxen backslänt nära husen 2 / 7 2023 Mats Nordhag 6724938 – 1379471 RT 90”, men inget namn på växten, dessa rader hade han försiktigtvis lämnat tomma. Brevet lämnade Göteborg 7 september, och ankom till Lund 11 september, men sedan skulle det ju ligga i frys någon (eller några) veckor, och därefter hade Torbjörn givetvis mycket annat viktigt att göra (tyvärr är alla våra svenska herbarier ständigt kroniskt underbemannade, varför man får vara glad för allt det värdefulla arbete som där utförs, och ha gott tålamod när man ställer frågor), så det var inte förrän 26 oktober som jag äntligen fick mitt hett efterlängtade svar från Torbjörn: “Nu har jag tittat på belägget från Anundberget och jag kan bara hålla med om att det bör vara *P. aurantiaca* var. *blyttiana*. Detsamma tycks gälla för belägg i LD samlade på samma lokal 1929 av Folke [Emanuel] Lundberg [(1904–1959)], trots att jag tidigare, alltför slarvigt, bestämt dem till var. *aurantiaca*.”. Eftersom vi samma kväll skulle ha vår årliga “Ijugarafton” på Botaniska Föreningen i Göteborg (hos oss kallad “Växter jag mött”) tog jag tillfället i akt att presentera eldfibblan med både herbarieark och fotografier för alla deltagarna på mötet, samt att “officiellt” berätta om denna nu bekräftade “nya” inhemska svenska växt, som dock egentligen hade blivit “upp-täckt” för avsevärt mer än hundra år sedan. Knapp två veckor senare ankom Torbjörns “retur” från Lund till mig i Göteborg, med Mats Nord-

hags eldfibblemål, till vilket nu även hade fogats en nyskriven "det."-lapp: "*Pilosella aurantiaca* (L.) Schu. & Bip. ssp. *aurantiaca* var. *blyttiana* (Fr.) T. Tyler [/] det. T. Tyler 2023". Då återstår väl bara att nämna att jag redan långt tidigare till Gunnar Samuelssons etikett på arket i GB med texten "*Hieracium excelsius* Norrl. *Dalarna*: Malung, Anonberget, ängsbacke 6/7 1917. Gunnar Samuelsson. det. [Hugo] Dahlst.[edt] 1920." (med Samuelssons handstil), hade fogat en egen "det."-lapp på vilken det står "*Pilosella blyttiana* (Fr.) F.W. SCHULTZ & SCH. BIP. 'Ny för Sverige'! Det. Erik Ljungstrand 15 aug.[usti] 2022".

De närmast belägna eldfibblemålen i Norge finns i Trysil socken (i Hedmarks fylke), som gränsar till både Dalarna och Värmland; här är eldfibblan samlad (eller antecknad) bland annat vid "Nordbysæteren" (O. Nyhuus 1916) och på (de varandra mycket närbelägna) Livollen och Rekstenskjeret (A. Often & T. Berg 1996). Från Livollen noterades att det rörde sig om en (liten) "restpopulation" på en fåbodvall (således ej olik förhållandena på Anundberget), medan det vid Rekstenskjeret angavs att eldfibblan växte på en torr betad backe (belägen invid Skurfjellelets södra sida) dominerad av gråfibbla *Pilosella officinarum* s.str. och en *Juniperus communis*. En annan uppgift, från Linnes i Ljørdalen (E. Fremstad 1998), strax intill riksgränsen mot Särna i Dalarna, är dock att döma av en publicerad bild av herbariearket en felbestämning av svenskfibbla *Pilosella suecica*. Samtliga dessa östnorska uppgifter är hämtade från "Artskart" på (norska) Internet. Om någon skulle vilja försöka sig på att påträffa fler lokaler för eldfibbla i Sverige skulle jag tro att chansen är störst i de socknar som gränsar till Trysil: Norra Finnskoga i allra nordligaste Värmland samt Lima, Transtrand och Särna (måhända även Idre) i Dalarna. I dessa socknar, liksom i Malung, är det kvarvarande små "rester" av äldre fåbodvallar, vilka varken har vuxit igen med skog eller omvandlats till moderna sommarstugetomter, som är de platser som kan vara av intresse för eventuella ytterligare fynd av eldfibbla i Sverige. Några särskilt intressanta lokaler, från vilka (någon) "rödfibbla" är angiven som noterad under de senaste tio åren (enligt "Artportalen"), är Älgsjösälen (gammal lokal!) och Byxängsälen i Malung, Bårberget och Kinnvallsjösätrarna i Lima, Grönsåsen (och Granåsen?) i Särna, samt Gammelsättern i Idre (dock äldre, från år 1995). Förmodligen torde det vara (nyinkommen) "trädgårdsrödfibbla" som växer på flera av dessa lokaler, men någon (eller några) skulle eventuellt i stället kunna hysa ännu levande eldfibbla, varför återbesök och

kontroller i början av juli skulle vara av mycket stort värde. Slutligen borde även förekomsten av "rödfibbla" vid Brindbergs fäbodan i Älvdalen (där det också bevisligen växer nickfibbla!) kontrolleras igen; insamlade belägg från år 2016 lär finnas såväl i Lund (LD; Anders Svenson 16385³) som i Stockholm (S; Thomas Karlsson 16020).

Det bör inte fördöljas att det på Internet florerar vissa ytterligare uppgifter om svensk eldfibbla: "Artportalen" (uttag 20 februari 2024) anger en "observation", från Norrbyskär i Hörnefors socken (nordöstligaste Ångermanland), uppgiven sedd av Emmy Ransgart 14 juli 2020; tidigare fanns det fler uppgifter, även från andra håll (bl.a. Röttle i Grännatrakten), men efter kommentarer inlagda av Martin Sjödahl om det osannolika i bestämningarna har de ändrats eller tagits bort. Och i "Virtuella herbariet" ("Sweden's Virtual Herbarium"; uttag 20 februari 2024) finner man vid sökning hela 45 (!) uppgifter om *Pilosella blyttiana* från Sverige. Flertalet av dessa är med största sannolikhet "felsynonymiseringar"; nästan alla kollektorer från Dalarna, Härjedalen och Jämtland torde väl egentligen avse hårig brandfibbla att döma av originalnamnen på herbarieetiketterna, vilka är "*Hieracium chaetodon*", "*Hieracium decolorans*", "*Hieracium flammeum*", "*Hieracium fuscum*", "*Hieracium praetubulosum*" och "*Hieracium scandicum*" (jämte kombinationer av dessa). Andra uppgifter, om "*Hieracium roxolanicum*", avser i Bergianska Botaniska Trädgården odlade fibblor, säkerligen inte identiska med eldfibbla, och några få herbarieark från andra håll torde förmodligen innehålla svenskfibbla eller äkta rödfibbla (däribland Göran Odelviks kollekt, se fotnot 1 på s. 7-8). Erik Julins insamlingar från Seskarö i Nedertorneå 16 juli 1960 avser däremot säkerligen egentligen glatt brandfibbla *Pilosella pseudoblyttii*, som är välkänd från denna lokal (fastän numera beklagligt nog där utgången), dess först upptäckta i Sverige (Julin 1961). Detta gäller även de nyare insamlingarna från samma lokal, samt de två från grannskapet av Krokamyran (och Söriåmyran) i Överluleå 2001 och Naatselkätörpet i Nederkalix 2006; glatt brandfibbla är i Sverige endast känd från denna del av Norrbotten, nära gränsen till Finland. Således finns det förmodligen goda skäl att stryka samtliga 45 uppgifter om svensk eldfibbla i "Virtuella herbariet", varav 33 vid uttaget avsåg ark i Uppsala (UPS) och 12 i Stockholm (S). Och en (delvis felaktig) uppgift från "Facebook" på Internet,

³ Enligt e-brev från Torbjörn Tyler 21 februari 2024 tillhör detta belägg äkta rödfibbla *Pilosella aurantiaca* s.str.

utlagd av Lars Efraimsson (efter information från mig), har tyvärr (utan angivande av källa) funnit sin väg in i en lokal författares bok om “Fäbodar [i] Malungs socken”, där eldfibblan uppges vara funnen på ett svedjefall vid Anundberget av Gunnar Samuelsson år 1917, något som inte överensstämmer annat än högst ofullständigt med kända fakta (Jansson 2023, s. 127). Fastän jag inte på något vis vill förneka fördelarna med Internet visar detta på en av dess nackdelar, nämligen att obearbetat “arbetsmaterial” som läggs ut på t.ex. “Facebook” kan “kapas” (och misstolkas) av någon som inte är så insatt, varefter felaktiga uppgifter kan utkomma i tryck.

Ett stort tack till Lars Efraimsson (Karlstad), som först fäste min uppmärksamhet på “Malungs rödfibbla”, och som har bidragit med att sprida frågan om dess eventuella fortsatta förekomst där till olika blomsterintresserade personer i sin gamla hembygd, till Mats Nordhag (Malung) som likaså har gett mig upplysningar om den nutida förekomsten av “rödblommiga” fibblor i Malungs socken och även (som den förste i modern tid) har återbesökt Anundbergets fäbod och kunnat konstatera att ännu år 2023 en “rödfibbla” frodades i denna blott föga av den “moderna tiden” negativt påverkade äldre fäbodsmiljö, till Birgitta Herloff (Göteborg), Britt Jakobsson (d:o), Knut Göran Paulsson (Malung) och Aino Trosell (förr Malung, nu Backa), som hjälpt mig med att utreda namn och släktskapsförhållanden samt även med att få låna viss “svår-tillgänglig” litteratur om somliga av de personer (mest familjerna Westman och Hedvall) som omnämns i artikeln, till Svengunnar Ryman (Tierp) som till mitt förfogande ställt utmärkta avskannade bilder av de fyra äldre kollekterna med eldfibbla från Malung som finns i Uppsala-herbariet (UPS), samt till Martin Sjö Dahl (Aringsås) som efter anvisning från mig lade in (s.k. “vita”) kommentarer på “Artportalen”, vilka ledde till att huvuddelen av de felaktiga uppgifterna om fynd av eldfibbla i Sverige “försvann” därifrån. Likaså ett stort tack till Åke Svensson (Knislinge), Uno Unger (Västra Frölunda) och Charlotte Wigermo (Kristianstad), vilka tillsammans med mig gjorde ett längre besök vid Anundbergets fäbod sommaren 2023 och var mig behjälpliga med att studera eldfibblans förekomst där, samt till Torbjörn Tyler (LD), Sveriges i nutiden främste fibblekännare, som noga granskat ett av mig till honom skickat “färskt” belägg från Anundberget, och vänligen kunnat fullständigt konfirmera min bestämning till eldfibbla. Slutligen ett tack till Eva Andersson (Backa), Kenneth Bergerson (Partille), Ingemar Jonasson (Västra Frölunda) och min mor Ingrid Ljungstrand (Göteborg), samt därtill flertalet av de ovan nämnda, för olika slags värdefulla synpunkter på manuskriptet, och till Mats, Åke och Uno för att de låtit mig illustrera artikeln med deras vältagna fotografier.

Delvis överblommad eldfibbla intill Anundbergets fäbodrar. I detta stadium är strålblommorna rödare än när de slog ut. Foto: Uno Unger.

Referenser

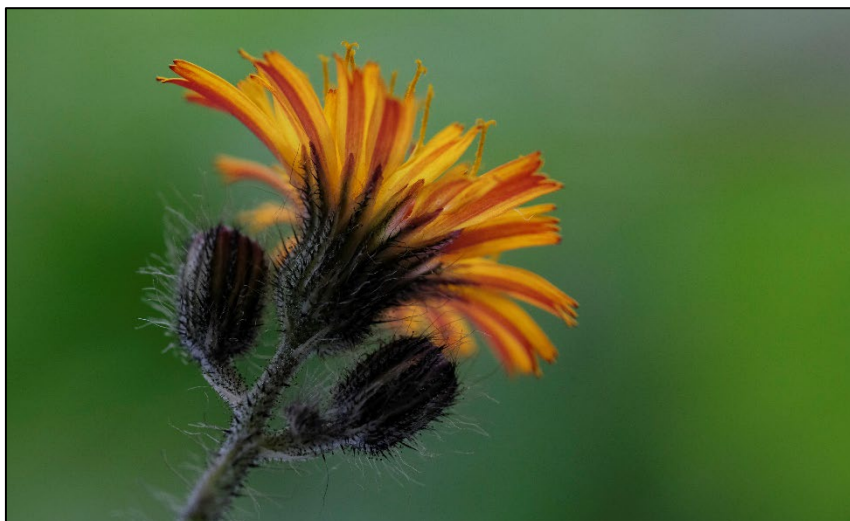
- Almquist, E. 1949: Dalarnes flora. Förteckning över kärleväxterna, grundad på professor G. Samuelssons samlade material och nyare tillägg, jämte några växtgeografiska synpunkter på Dalaflovan samt dess utforskning.
- Almquist, E. & Björkman, G. 1960: Tillägg till Dalarnas flora. -- Sv. Bot. Tidskr. 54(1): [1]-68.
- Almquist, E. & Björkman, G. 1970: Nya tillägg till Dalarnas kärleväxtflora. -- Sv. Bot. Tidskr. 64(4): [335]-379.

- Bratt, L., Ljung, T., Edelsjö, J., Nyström, S. & Lundqvist, R. (red.) 1993: Hotade och sällsynta växter i Dalarna. Kärlväxter.
- Dahlstedt, H. 1890 (“1888 och 1889”): Bidrag till sydöstra Sveriges (Smålands, Östergötlands och Gotlands) Hieracium-flora. I. Piloselloidea. -- K. Sv. Vetensk.-Akad. Handl. [Ser. 4] (= “Ny Följd”): 23(2: 15): [1]-[135].
- Dahlstedt, H. 1926: 56. Hieracium L. -- i Lindman, C. A. M. (m.fl.): Svensk fanerogamflora. Andra upplagan: 591-631.
- Delin, A. (†), Larsson, A. & Wannberg, B. 2019: Hälsinglands flora. [Del] II. Arter.
- Eide, W. (red.) 2020: Rödlistade arter i Sverige 2020.
- Elven, R., Bjorå, C. S., Fremstad, E., Hegre, H. & Solstad, H. 2022: Norsk flora. 8. utgåva.
- Eriksson, Pell A. 1973: Växter. -- i Veirulf, O. (red.): Malung. Ur en sockens historia. Andra delen: 106-129.
- Hultén, E. (& Björnström, G.) 1950: Atlas över växternas utbredning i Norden. Fanerogamer och ormbunkeväxter.
- Jansson, J. [2023] (“2022”): Fäbodrar. Malungs socken. Del 2.
- Johnson, L. & Johnson, M. 2023: Abisko 24 – 31 juli 2023. -- Calluna 40(4): 7-15.
- Julin, E. 1961: {Smärre uppsatser och meddelanden.} Hieracium pseudoblyttii Norrl. funnen i Sverige. -- Bot. Not. 114(2): 248-251.
- Kröningsvärd, C. G. 1843: Flora Dalekarlica. Landskapet Dalarnes indigéna Phanerogamer och Filices.
- Samuelsson, G. (†) & Almquist, E. 1954 (“1957”): Maps of a selection of Scandinavian Hieracium species. -- K. Sv. Vetenskapsakad. Handl. [Ser. 6] (= “Fjärde Serien”): 5(3): [1]-10,[11]-[106] (Maps 1-123).
- Tyler, T. (& Schou, J. C.) 2001: Förslag till ny taxonomisk indelning av stångfibblorna (Pilosella) i Norden. -- Sv. Bot. Tidskr. 95(1): 39-67.
- Tyler, T. 2017: Nyheter bland svenska stångfibblor. -- Sv. Bot. Tidskr. 111(6): 312-330.
- Vestmyr, J. 1973: Finnmarken. -- i Veirulf, O. (red.): Malung. Ur en sockens historia. Andra delen: 277-335.

Några vedertagna förkortningar i taxonomisk litteratur:

s.lat. *sensu lato*, i vidsträckt bemärkelse

s.str. *sensu stricto*, i inskränkt bemärkelse

En nyutslagen korg (och två andra i knopp) av eldfibblan. Lägg märke till de korta strålblommorna och de dito borsthåren samt att färgen på blommorna snarare är (röd-)orange än röd. Foto: Mats Nordhag.

Den största kvarvarande ängsmarken vid Anundbergets fäbodar. På denna ännu välhävdate slätteräng förekommer både eldfibbla och nickfibbla, och åtskilliga andra slättergynnade växter. Foto: Åke Svensson.

Nickfibbla i blom på ängsmarken vid Anundbergets fäbodrar
Foto: Åke Svensson.

Det kan vara lämpligt att nämna att platsen inte är allemansrättsligt tillgänglig utan att betrakta som tomtmark. Man bör därför vid besök, i det fall markägare är hemma, ta kontakt och förklara sitt ärende. Mats Nordhag har förvarnat om att besökande botanister kan förväntas, vilket motogs positivt. Man är nog numera stolta över sin eldfibbla. (Red.)